

DEN GRØNLANDSKE SPIRITUSDEBAT

Af sekretær, cand. jur. *Carl Jørgensen*

Grønlands landsråd vedtog på sin samling i sommeren 1959 at nedsætte et udvalg med den opgave nærmere at undersøge problemerne omkring spiritusforbruget i Grønland. Udvalget skal have afsluttet sine undersøgelser og overvejelser inden landsrådssamlingen i 1960, og det må derfor forventes, at der på denne samling vil finde en grundig og principiel drøftelse sted vedrørende spiritusproblemerne.

Landsrådet har pålagt det nævnte udvalg dels at undersøge virkningerne af de allerede gennemførte foranstaltninger mod spiritusmisbrug, dels nærmere at overveje det formålstjenlige i at gennemføre visse yderligere af rådet fremhævede mulige foranstaltninger. Udvalget har derudover adgang til at overveje og stille forslag om anvendelse af andre midler i kampen mod det antagne overdrevne spiritusforbrug.

Af de foranstaltninger, der allerede er gennemført, kan fremhæves, *at* der ikke må udskænkes eller forhandles spiritus til berusede og til personer under 18 år, *at* unge under 16 år ikke må opholde sig på restauranter med ret til udskænkning af spiritus efter kl. 20, medmindre de er i følge med deres forældre, *at* der kun må danses på restauranter med ret til spiritusudskænkning i tiden mellem kl. 20 og normal lukketid, *at* der ikke ved hjemmebrygning må fremstilles „dårligt øl“ d. v. s. øl, der ved alkoholstyrke eller andre sundhedsskadelige virkninger afviger fra normalt hjemmebrygget øl (imiaq), og *at* de stedlige kommunalbestyrelser med landshøjdingens godkendelse kan forbyde udskænkning og forhandling af spiritus på bestemte tidspunkter og bestemte dage. Kommunalbestyrelserne har udnyttet denne adgang i flere tilfælde oftest til forbud mod udskænkning og forhandling på fredage og lørdage og på dage før de store højtider. Landsrådet har nu endvidere søgt en bestemmelse om generelt forbud mod udskænkning af spiritus uden for tiden mellem kl. 18,00 og 22,30 stadfæstet af Ministeriet for Grønland.

De yderligere foranstaltninger, som landsrådet har bedt udvalget overveje, kan summeres op således: Forbud mod enhver form for hjemmebryg og hjemmebrænding, yderligere begrænsning i adgang til udskænkning og forhandling af spiritus ved bl. a. forhøjelse af aldersgrænsen og ved generelt forbud mod udskænkning på alle fredage, lørdage og søndage samt de 7 første dage i hver måned, strengere adfærd

over for lovovertrædere i tilfælde, hvor den kriminelle handling er begået under påvirkning af spiritus samt gennemførelse af særlige sanktioner over for personer, der jævnligt er beruset i hjemmet.

Det er sikkert praktisk ganske kort at repetere de oplysninger om spiritusforbruget i Grønland, som fremkom i landslæge Preben Smiths artikel i tidsskriftet „Grønland“, april-maj 1959.* Det fremgik af denne artikel, at det samlede spiritusforbrug i tiden siden 1954, året for spiritusrationeringens ophævelse i Grønland, er steget til mere end det dobbelte, og at det udgør en stærkt stigende procentdel af den samlede udhandling. Det oplyses endvidere, at forbruget pr. indbygger nærmer sig det dobbelte af forbruget pr. indbygger i det øvrige Danmark, og at der ved denne beregning ikke engang er taget hensyn til forbruget af hjemmebrygget øl. Omkring $\frac{1}{4}$ af samtlige ulykkestilfælde, der har døden til følge, står i forbindelse med beruselse, ligesom også spirituspåvirkning antages at bære en væsentlig del af skylden for de hyppigt forekommende tilfælde af kønssygdomme og barnefødsler uden for ægteskabet. Endelig antages det for store spiritusforbrug at have en negativ indvirkning på befolkningens almindelige sundhedstilstand.

Der er grund til at formode, at disse tal også er illustrerende for forholdene i Grønland i dag. Det kan i hvert fald med sikkerhed siges, at forholdene ikke er blevet mere opmuntrende.

Det er naturligt, at sådanne tal maner til alvorlige overvejelser såvel hos landsrådet som de myndigheder, der har et medansvar for udviklingen i Grønland. De overvejelser, man har gjort sig, og de talrige diskussioner, offentlige og private, der har været ført om disse problemer, har imidlertid lidt under, at den konkrete viden, man har til rådighed vedrørende spiritusforbruget, stammer fra oplysninger, der er indsamlet til andre formål, det være sig KGH's udhandlingsstatistik, lægeindberetninger m.v., og at disse oplysninger derfor ikke er egnede til at give et detaljeret billede af spiritusforbruget i Grønland.

De foreliggende oplysninger anskueliggør, at forbruget er større, end det burde være, men de giver f. eks. ikke mulighed for med sikkerhed at konstatere, om spiritusforbruget kan afgrænses til særlige kredse inden for de lokale samfund, eller for i det hele nærmere at danne sig et indtryk af de herskende vaner med hensyn til spiritusnydelse. Først og fremmest giver de foreliggende oplysninger ingen vejledning med hensyn til en sikker bedømmelse af omfanget og karakteren af forbruget af hjemmebrygget øl, det, der spiller en væsentlig rolle på de mindre, isolerede pladser, hvor forsyningen med fabriksfremstillet spiritus af naturlige årsager er begrænset.

* I denne artikel gives endvidere en oversigt over de mulige årsager til og de forskellige reaktionsmuligheder over for spiritusforbruget i Grønland. Spiritusproblemet i Grønland har tillige været behandlet af fuldmægtig Claus Bornemann i en artikel i samme tidsskrifts nr. 3, 1956.

Det er på denne baggrund forståeligt, at landsrådet hidtil har valgt at gennemføre en række foranstaltninger, der næppe er egnede til stort mere end at søge at begrænse de mest nærliggende muligheder for misbrug, og at virkningerne af disse foranstaltninger antageligt vil vise sig at være begrænsede.

Det er ligeledes forståeligt, at landsrådet netop for så vidt angår den hidtil mest indgribende foranstaltning - forbud mod forhandling og udskænkning af spiritus på bestemte ugedage m. v. - har valgt at lade forbudets iværksættelse og omfang være afhængig af de lokale kommunalbestyrelses skøn over det ønskelige og forsvarlige i forbudets gennemførelse.

Medens de foranstaltninger, som landsrådet hidtil har gennemført, sikkert af alle kredse har kunnet godkendes som rimelige og nødvendige, synes enkelte af de foranstaltninger, som landsrådet har bedt udvalget overveje nærmere, specielt for så vidt angår totalt forbud mod hjemmebrænding og hjemmebryg, at være af betydeligt mere indgribende karakter, og det forekommer at være en nærmere drøftelse værd, om det er tilrådeligt at gennemføre sådanne foranstaltninger, uden at der er foretaget virkeligt dybtgående undersøgelser, hvis resultater direkte indikerer nødvendigheden af sådanne foranstaltninger, og som tillige, og dette er ikke det mindst vigtige, kan give oplysninger om de antagelige sociale virkninger af foranstaltningernes gennemførelse.

Hvorfor bør man være varsom med at fortsætte den hidtidige række af forbud med yderligere og stadigt mere indgribende forbudsforanstaltninger og måske hellere udskyde de mest indgribende foranstaltninger og i stedet foranledige de nævnte indgående, sociale undersøgelser iværksat?

Det er rigtigt, som det er blevet fremhævet, at spiritus eller rettere alkohol er en sundhedsmæssigt og karaktermæssigt farlig gift, og at det er afgjort mindre hensigtsmæssigt, at der netop i et land som Grønland, hvor der er et så overvældende behov for opsparing og kapitalinvestering, anvendes så uforholdsmæssigt store summer til nydelse af spiritus, som tilfældet er.

Det er imidlertid også rigtigt, at forbudsforanstaltninger altid har karakter af nødhjælp. Et forbud kan hæmme en uønsket adfærd midlertidigt, men det kan ikke løse de problemer eller ændre de sociale forhold, der har givet anledning til den uønskede adfærd. Det er en almindelig erfaring, at jo væsentligere en bestanddel den uønskede adfærd udgør af de impliceredes tilværelse, jo mere sandsynligt vil et forbud medføre omgåelse af forbudet.

De, der har rejst i landkommunerne i Midtsverige, hvoraft mange er totalt tørlagte for spiritus, vil vide, at ulovlig hjemmebrænding finder sted i udstrakt grad både inde i skovene og på de små ubeboede øer i søerne. Alle ved, at hjemmebrænding flourer, og adskilligt apparatur er i tidens løb konfiskeret og ejerne straffet, men hjemmebrænding flourer stadigt.

Så paradoksalt det end kan lyde, er det sikkert rigtigt, at jo større spiritusforbruget er, jo mindre hensigtsmæssige vil forbudsforanstaltninger være som middel til effektivt at reducere eller standse forbruget.

De foran omtalte oplysninger vedrørende spiritusforbruget i Grønland synes at sandsynliggøre, at der er tale om et for stort normalforbrug blandt ret store kredse af befolkningen. Den stedfundne stigning i spiritusforbruget siden rationeringens ophævelse kan næppe antages at skyldes en mindre kreds, men må formodentlig ses på baggrund af den i den omhandlede periode almindeligt stedfundne indtægtsstigning.

Hvis denne antagelse er rigtig, synes der i situationen i Grønland i dag at være en del, der minder om forholdene i Danmark for et par generationer siden. Den overdrevne spiritusnydelse, der dengang fandt sted specielt inden for arbejderbefolkningen, blev i virkeligheden først bragt effektivt til ophør, da arbejderklassen fik mulighed og interesse for at erhverve andet end spiritus, dels varige goder som bedre bøliger, bedre uddannelse til deres børn, dels andre og billigere adspredelser som sport og films. Det er i denne forbindelse karakteristisk, at uanset, at den danske befolknings realindtægt har været uafbrudt stigende i tiden efter krigens ophør, er spiritusforbruget forholdsmæssigt ikke steget, hvorimod de stigende indtægter har rettet sig imod varige forbrugsgoder.

Hertil kommer det forhold, som vel specielt gør sig gældende for de små pladsers vedkommende, at få mennesker på isolerede pladser med små adspredelsesmuligheder og med ringe mulighed og måske også interesse for at anvende de indtjente penge til køb af varige goder, ofte benytter spiritus som et middel til at skille hverdag fra festdag, til at forny samværet med de mennesker, man til stadighed omgås.

Det er ikke tilfældigt, at et stort spiritusforbrug ofte forekommer i befolkningsgrupper, hvor mulighederne for anden adspredelse er få, og hvor de daglige vilkår forekommer slidsomme, hvor hjemmene er små, overbefolkede og ringe udstyrede. Det er heller ikke tilfældigt, at opmærksomheden samler sig om disse samme kredse, hvor et stort spiritusforbrug netop af sundhedsmæssige og økonomiske grunde synes mest urimeligt. Hvor uhensigtsmæssigt det end må erkendes at være, må man acceptere, at spiritus i disse tilfælde udfylder en del af de pågældendes tilværelse, og at et forbud næppe alene er i stand til at løse problemerne for de pågældende.

Der er endnu et forhold, der i høj grad synes værd at notere.

Erfaringer fra andre lande, hvor en hurtig teknisk og økonomisk udvikling søges gennemført på kort tid, tyder på, at der i sådanne befolkninger meget let opstår betydelige sociale skel mellem en ofte forholdsvis mindre gruppe, der af forskellige årsager har lettere ved at følge med i udviklingen, og en anden større del af befolkningen, der har store vanskeligheder med at acceptere den nye situation, simpelthen fordi hverken dens unge eller ældre medlemmer har mulighed for at opnå den ud-

dannelse og de færdigheder, som det nye samfund kræver for til gengæld at yde rigeligt af dets goder.

Såfremt sådanne skel er tilstede eller er ved at blive dannet i den grønlandske befolkning, vil indgribende forbudsforanstaltninger mod spiritus i denne henseende kunne få utilsigtede og uheldige virkninger.

Det må jo nemlig antages, at de befolkningsgrupper, hvor spiritusforbruget gennemgående er størst, vil være de grupper, der har de største aktuelle vanskeligheder ved at følge med i udviklingen, og at disse grupper derfor i første række vil komme til at føle eventuelle indgribende foranstaltninger på deres skind. Hvis foranstaltningerne ikke forstaas og accepteres, vil de føles som et urimeligt diktat fra den mindre, socialt og økonomisk bedre placerede gruppe, og et eksisterende eller begyndende socialt modsætningsforhold vil blive uddybet.

Det er rigtigt, at der er sociale skel og modsætningsforhold i alle samfund, men tilstedeværelsen af sådanne skel er blot langt mere uheldig i et samfund, der som det grønlandske skal bygges op i hastigt tempo, og hvor der er brug for alles medvirken. På længere sigt kan en sådan befolkningsmæssig dødvægt også i anden henseende være uhyre farlig som baggrund for politiske usurpatorer. Det er antagelig dette, man har været vidne til i mange af de tidligere underudviklede lande igennem de seneste år.

Formålet med det foregående har været at fremhæve, at selv om det er nærliggende og fristende at reagere over for det antagne overdrevne spiritusforbrug i Grønland med forbud af forskellig art, og i det omfang mindre omfattende forbud ikke har tilstrækkelig virkning da at gennemføre yderligere og mere indgribende forbudsforanstaltninger, så kan der både rejses tvivl om, hvorvidt sådanne yderligere indgreb effektivt vil kunne reducere forbruget, og samtidigt kan det ikke udelukkes, at indgrebene kan have andre utilsigtede og uønskede virkninger.

En væsentlig del af overvejelserne om gennemførelse af yderligere forbudsforanstaltninger mod spiritusforbruget i Grønland må ofres på, hvilke sociale bivirkninger forbudene kan få. Det må være et vigtigt krav til yderligere forbudsforanstaltninger, at ellers loyldige befolkningsgrupper ikke derved føres ud i lyssky hjemmebrænding, at de af samfundet kontrollerede restauranter ikke generes så afgørende i deres virksomhed, at fristelsen til oprettelse af smugkroer bliver for stor, at myndighederne kort sagt ikke mister kontakten med de implicerede befolkningsgrupper og derigennem kontrollen med spiritusforbrugets udvikling.